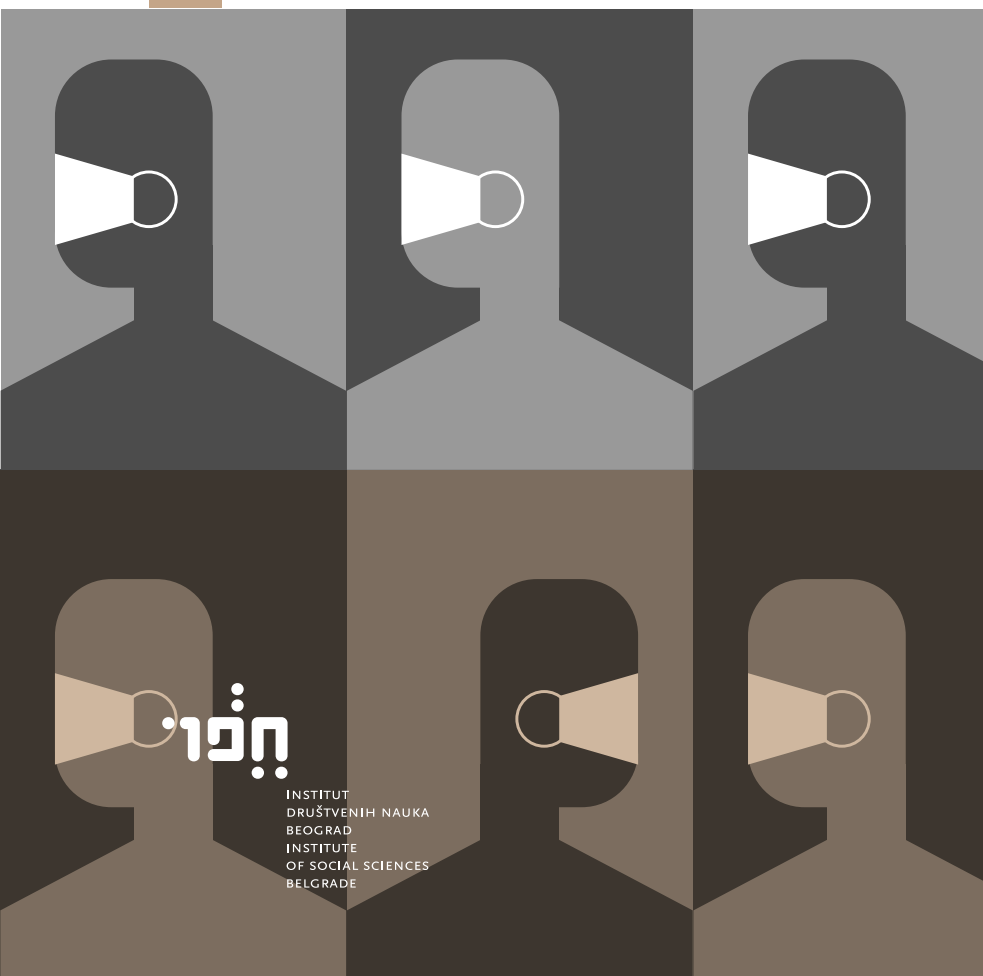

knjige sažetaka

COVID-19 Socio- demografski procesi

*izazovi i posledice
pandemije*

חִפּוּר

INSTITUT
DRUŠTVENIH NAUKA
BEOGRAD
INSTITUTE
OF SOCIAL SCIENCES
BELGRADE

COVID-19:
SOCIO-DEMOGRAFSKI PROCESI,
IZAZOVI I POSLEDICE PANDEMIJE

Edicija

Knjige sažetaka

Izdavač

Institut društvenih nauka
i Društvo demografa Srbije, Beograd 2021.

Za izdavača

dr Goran Bašić
dr Mirjana Bobić

Urednici

dr Ivan Marinković
Marko Galjak

Programski odbor

dr Mirjana Bobić
dr Mirjana Rašević
dr Biljana Radivojević
dr Vera Gligorijević
Marija Mucić
dr Ivan Marinković
Marko Galjak

Organizacioni odbor

dr Ivan Marinković
Marko Galjak
Marija Mucić

ISBN: 978-86-7093-244-9

*Knjiga sažetaka je pripremljena u okviru
Programa istraživanja Instituta društvenih nauka
za 2021. godinu koji podržava
Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja.*

INSTITUT DRUŠTVENIH NAUKA
Centar za demografska istraživanja

DRUŠTVO DEMOGRAFA SRBIJE

COVID-19:

*Socio-demografski procesi,
izazovi i posledice pandemije*

REGIONALNA KONFERENCIJA
BEOGRAD (SRBIJA) ONLINE
25. MART 2021.

KNJIGA SAŽETAKA

Sadržaj

- 7 ■ Mirjana Bobić
COVID-19: SOCIODEMOGRAFSKI PROCESI, IZAZOVI I
POSLEDICE PANDEMIJE
- SMRTNOST USLED PANDEMIJE IZAZVANE
VIRUSOM SARS-COV-2**
- 9 ■ Vladimir Nikitović, Daniela Arsenović i Ivana Magdalenić
KOLIKI JE UTICAJ COVID-19 PANDEMIJE NA
PORAST SMRTNOSTI? GLOBALNI PREGLED
PRELIMINARNIH ZVANIČNIH PODATAKA
- 13 ■ Ivan Marinković
POSLEDICE PANDEMIJE NA UKUPNU SMRTNOST
STANOVNIŠTVA U EVROPI
- 16 ■ Petar Vasić
PRELIMINARNA ANALIZA EFEKATA COVID-19 KRIZE
NA AGREGAT UMIRANJA U SRBIJI U 2020. GODINI
- 19 ■ Dario Mustač, Petra Međimurec i Ivan Čipin
UČINAK PANDEMIJE BOLESTI COVID-19 NA
MORTALITET U HRVATSKOJ
- 21 ■ Damir Josipović
COVID-19 AND THE EXCESS MORTALITY: WAS IT
POSSIBLE TO LOWER THE NUMBER OF DEATHS IN
SLOVENIA, COMPARING OTHER STATES IN THE
REGION?
- 23 ■ Aleksandar Majić i Draško Marinković
MORTALITET STANOVNIŠTVA BOSNE I HERCEGOVINE
U KONTEKSTU PANDEMIJE COVID- 19
- 26 ■ Marko Galjak
PROBLEM PODATAKA O SMRTNOSTI U SRBIJI ZA
VREME PANDEMIJE IZAZVANE VIRUSOM KORONA

COVID-19 I POSEBNE POPULACIONE I DRUŠTVENE GRUPE

- 31 ■ Verica Janeska i Aleksandra Lozoska
IMPACT OF COVID PANDEMIC ON THE NATURAL
POPULATION INCREASE IN NORTH MACEDONIA
- 34 ■ Zorica Mršević i Svetlana Janković
ŽENE I SOCIJALNA PRAVDA ZA VREME PANDEMIJE
- 38 ■ Mirjana Bobić
MAJČINSTVO U DOBA KORONE
- 41 ■ Mirjana Rašević i Katarina Sedlecky
ZNAČAJ PORUKA KORONA-KRIZE
ZA OČUVANJE SEKSUALNOG I REPRODUKTIVNOG
ZDRAVLJA U SRBIJI
- 44 ■ Sanja Klempić Bogadi i Sonja Podgorelec
STARIJI STANOVNICI I PANDEMIJA BOLESTI
COVID-19 – PRIMJER HRVATSKE
- 47 ■ Aleksandra Kalašić Miličević, Đorđe Terzin i Ana Gavrilović
ZDRAVSTVENO-SOCIJALNI PROBLEMI STARIH U
USLOVIMA PANDEMIJE U SRBIJI
- 50 ■ Lela Milošević Radulović
IZAZOVI INFORMACIONO-KOMUNIKACIONIH
TEHNOLOGIJA I STARIJI LJUDI U KONTEKSTU
PANDEMIJE COVID-19

COVID-19 – MIGRACIJE I TRŽIŠTE RADA

- 53 ■ Biljana Apostolovska Toshevaska, Mirjanka Madzevikj
i Marija Ljakoska
THE UNEMPLOYMENT IN NORTH MACEDONIA
DURING COVID-19

- 55 ■ Suzana Marković Krstić
SOCIODEMOGRAFSKE IMPLIKACIJE PANDEMIJE COVID-19
U REPUBLICI SRBIJI
- 59 ■ Milica Vesković Anđelković
MOBILNOST GRAĐANA SRBIJE U DOBA PANDEMIJE
COVID-19
- 61 ■ Jelena Predojević-Despić
Uticaј COVID-19 PANDEMIJE NA BUDUĆNOST RADNIH
MIGRACIJA: IZMEĐU OŠTRIJE BITKE ZA TALENTE I JAČE
KONTROLE PRIVREMENIH MIGRACIJA
- 64 ■ Danica Šantić, Marija Antić i Milica Todorović
IZAZOVI U UPRAVLJANJU MIGRACIJAMA U REPUBLICI
SRBIJI U VREME PANDEMIJE COVID-19
- 66 ■ Marko Filipović i Nikola Krunic
ANALIZA DNEVNE POKRETLJIVOSTI STANOVNIŠTVA U
FUNKCIJI REAGOVANJA U VANREDNIM USLOVIMA
- 68 ■ Vlasta Kokotović Kanazir, Marija Drobnjaković i Milena Panić
MERA SAMOIZOLACIJE U SRBIJI TOKOM PANDEMIJE
COVID-19 – IZAZOV ZA POGRANIČNE OPŠTINE

Ivan Marinković*

Posledice pandemije na ukupnu smrtnost stanovništva u Evropi

Uvod: Razvojem civilizacije ljudi su najviše stradali usled zaraznih bolesti, daleko više nego od prirodnih nepogoda ili ratova. U zabeleženoj istoriji do sada se dogodilo svega nekoliko pandemija, dok su epidemije lokalnog karaktera bile značajno češće. U Evropi u poslednjih 70 godina bilo je više sinhronizovanih porasta smrtnosti među državama i to uvek tokom zimskih meseci sa većim posledicama za starije stanovništvo. Najčešća objašnjenja, koja se mogu naći u literaturi za takve pojave, su da je došlo do aktivnijeg delovanja određenog sezonskog virusa. Prvi sinhronizovani rast smrtnosti u ovom periodu zabeležen je 1962. (zanimljivo da je tada prvi put izolovan korona virus). Najznačajniji po intenzitetu je onaj zabeležen tokom 1968. i 1969. godine, dok su najskoriji iz 2015. i 2017. godine. Ipak u periodu 1950–2020. nije zabeležen takav stepen sinhronizovanog rasta smrtnosti po zemljama kakav je u poslednjoj godini analize. Do sada se nije desilo da sve evropske zemlje u istoj godini imaju rast smrtnosti, naročito tako veliki u apsolutnim iznosima. Brzina širenja epidemije na globalnom nivou, takođe, do sada nije zabeležena i sve ukazuje da se može očekivati i da traje duže od prethodnih pandemija.

Metod: Nedostatak ali i nedovoljna pouzdanost podataka limitira istraživanja usmeravajući samo na pojedine opšte segmente analize mortaliteta u godini pandemije. Umesto poređenja broja umrlih od COVID-19, fokus je na prekomernom mortalitetu (engl. excess mortality) koji se javio u 2020. godini. Prekomerna smrtnost odražava puni teret pandemije i eliminiše sve nedostatke vezane za dijagnostiku smrtnosti od virusa. Za poređenje smrtnosti iz 2020. sa prethodnim godinama uzeta je samo 2019. jer po autoru nudi najrealniju sliku rasta smrtnosti. Struktura stanovništva u uzastopnim godinama je gotovo ista, a ono što je još važnije, izbegavaju se netipične godine kakve su 2015. i 2017. (natprosečna smrtnost u zimskim mesecima) kada se uzimaju trogodišnji ili petogodišnji

---

* Institut društvenih nauka, Centar za demografska istraživanja

proseci. U želji da se daju određene procene posledica virusa u populaciji korišćeni su podaci i zaključci bazirani na strukturi umrlih iz 2015. (te godine je bio značajno aktivan sezonski virus). Analiza se sprovodi među evropskim državama. Usled nemogućnosti da se koristi jedna baza broja umrlih za evropske zemlje, korišćene su baze: Svetske zdravstvene organizacije (SZO), Human mortality database – HMD, Evropske statističke agencije (Eurostat) i statistički zavodi određenih zemalja.

Rezultati: Posle Drugog svetskog rata, kada gotovo sve evropske zemlje uspostavljaju modernu vitalnu statistiku, nije bilo takvog rasta smrtnosti kakav je zabeležen 2020. godine. U poslednjih 70 godina, nije se dogodilo da sinhronizovano veliki broj država ima rekordne mesečne i nedeljne bilanse umrlih. Sve evropske zemlje su usled pandemije imale povećanje ukupne smrtnosti. Prekomerna smrtnost (2019–2020) izrazito je različita po zemljama Evrope (od rasta preko 20% Albanija, Severna Makedonija i Španija, do ispod 2% u Norveškoj). Najmanji rast smrtnosti, ispod 5%, imaju zemlje severnog dela Evrope, dok je najviši, preko 18%, evidentiran na jugu ali i u centralnim delovima kontinenta. Čini se da je ipak teško govoriti o jasnoj geografskoj pravilnosti. Analiza podataka pokazuje da države susedi mogu imati značajno različite udele prekomernog mortaliteta, pa tako Litvanija ima rast od 14,8%, a Letonija svega 4,0%, Estonija ima 5,6%. Slično je i na Balkanu Bugarska ima povećanje od 17,1%, a njen južni sused Grčka od „samo“ 7,2%. Čini se da među evropskim zemljama ima velike razlike u pristupu, mogućnostima i odgovoru država na zajednički zdravstveni izazov. Prema procenama zasnovanim na umrlima po starosti iz 2015. godine, pad očekivanog trajanja života pri živorođenju u Srbiji 2019/2020. iznosi 1,5 godinu. Određene zemlje zabeležiće smanjenje od oko 2 godine (Španija, Poljska, Belgija), dok se minimalne promene očekuju u skandinavskim zemljama (izuzev Švedske). Uprkos potrebi da se promene u smrtnosti sagledaju kroz jedan sumarni pokazatelj, kakav je očekivano trajanje života pri živorođenju, treba naglasiti da u godini epidemije to nije dobar pristup. Poređenje dijagnostikovane smrtnosti COVID-19 u prekomernom mortalitetu pokazuje izuzetnu heterogenost po zemljama Evrope. Najveći odnos „kovid smrti“ u prekomernoj smrtnosti je u Francuskoj i Belgiji – preko 90%. Najmanji udeo je u Rusiji, Srbiji, Litvaniji i Estoniji - ispod 30%.

Diskusija: Komplikacije usled viroze su češće kod starih i hroničnih bolesnika gde simptomi često mogu da budu netipični, uobičajeno virus prokrči put i nekoj bakterijskoj infekciji i sa prisutnim komorbiditetom učini da se teško sa sigurnošću može konstatovati osnovni uzrok smrti. Zato ne treba očekivati jedinstvenu metodologiju u dijagnostikovanju

smrtnosti kao COVID-19. U dosadašnjim istraživanjima često je konstatovana podregistracija virusa kao uzroka smrti, ali sa novom pandemijom čini se, prvi put, u određenim državama je prisutna i nadregistracija. Posledice pandemije na ukupnu smrtnost stanovništva treba sagledavati sveobuhvatno, kako kroz direktnu smrtnost usled virusa SARS-CoV-2, tako i indirektno kroz porast mortaliteta od drugih uzroka smrti usled neadekvatne zdravstvene zaštite. Primetno je da u mnogim zemljama zdravstveni sistemi nisu bili u mogućnosti da odgovore na izazov pandemije i da paralelno pruže odgovarajuće zdravstvene usluge „ne-kovid” pacijentima. Smanjena je dijagnostika kancera, broj kardiovaskularnih hirurških intervencija i bolničkih dana za ostale pacijente. Činjenica je da različitu smrtnost po evropskim zemljama određuje starosna struktura populacije ali i mnogi drugi faktori. Na osnovu podataka Eurostata, udeo stanovništva starijeg od 80 godina u 2019. godini bio je 7% u Italiji i 6,5% u Nemačkoj ali je stepen inficiranih i umrlih usled infekcije virusom SARS-CoV-2 značajno različit. Razlike u prenosnim putevima infekcije, načina kontakta i strukture domaćinstva, mogu u određenoj meri dati objašnjenje. Koliko je nesporno da virus SARS-CoV-2 u većoj meri ugrožava starije stanovništvo, tako nije u potpunosti jasno da li su muškarci u proseku vulnerabilnija kategorija. Rezultati iz 2015. godine pokazuju da u određenom broju zemalja žene imaju veći rast smrtnosti. Možda je ključni faktor prosečna starost koja je kod žena po pravilu nešto viša ali i specifičnost da su žene angažovanije u brizi oko starih lica, kao i u bolnicama, pa su potencijalno više izložene virusu. Na drugoj strani, muškarci su više opterećeni hroničnim bolestima skloniji su rizičnijem ponašanju (odlasci u kafane ili sportske hale) i odlaganju odlaska kod lekara.

Ključne reči: COVID-19, pandemija 2020, preliminarni podaci, prekomerna smrtnost, Evropa.